

TVORIVÉ PÍSANIE AKO PROSTRIEDOK AXIOLOGIZÁCIE DIEŤAŤA MLADŠIEHO ŠKOLSKÉHO VEKU

Brigita Lehoťanová

Resumé: *Príspevok sa zaoberá tvorivým písaním ako jednou zo stratégií tvorivého vyučovania. Úlohy zamerané na tvorivé písanie možno zaradiť nie len so zámerom produkovať text, ale aj so zámerom reflektovať text. Túto stratégiu možno účinne využiť na axiologizáciu dieťaťa mladšieho školského veku.*

Kľúčové slová: *tvorivo-humanistická výchova, dieťa mladšieho školského veku, rozvoj osobnosti, axiologizácia, stratégie tvorivého vyučovania, tvorivé písanie*

Abstract: *The article deals with creative writing as one of strategies of creative teaching. Tasks can include not only focused on creative writing with the intention of producing text, but also with a view to reflect the text. This strategy can be effectively used for younger school-age child axiologization.*

Key words: *creative humanistic education, personality development, axiologization, creative teaching strategies, creative writing*

Úvod

Tvorivé písanie patrí k stratégiám tvorivého vyučovania. Má uplatnenie v rozličných vyučovacích predmetoch. Môže mať i funkciu integrujúceho prvku.

Tvorivé písanie

Tvorivé písanie je prostriedkom komunikácie so sebou samým i s inými ľuďmi. Umožňuje človeku vyjadrovať emócie a myšlienky. Je dôležitým prostriedkom rozvoja komunikačnej kompetencie. Komunikačnú kompetenciu možno charakterizovať ako súhrn predpokladov, vlastností, vedomostí človeka, ktoré sú potrebné na používanie primeraných jazykových a mimojazykových prostriedkov v komunikačných situáciách so zreteľom na kultúrne zvyklosti a na osobnosť príjemcu tak, aby bol dosiahnutý komunikačný zámer. Z hľadiska získania komunikačnej kompetencie je dôležité naučiť sa recipovať i produkovať reč v ústnej i v písomnej podobe. Preto treba venovať pozornosť všetkým komunikačným zručnostiam: hovoreniu, počúvaniu, čítaniu aj písaniu. Na procese komunikácie sa podieľajú komunikanti, teda autor a adresát. Komunikačný proces prebieha v komunikačnej situácii podmienenej počtom účastníkov, vzťahmi medzi nimi, výberom komunikačného kanálu, prostredím, v ktorom komunikácia prebieha. Komunikácia môže mať formu monológu alebo dialógu, komunikanti si môžu používať verbálne alebo aj nonverbálne výrazové prostriedky. Komunikácia môže mať rozličný zámer. Všetky uvedené vektory komunikácie ovplyvňujú komunikačný proces. K základným funkciám komunikácie patrí: informovať, inštruovať, presvedčiť, pobaviť. Platí to samozrejme, aj o tvorivom písaní.

Cieľom tvorivého písania je produkcia nových a hodnotných divergentných verbálnych písomných prejavov. Úroveň novosti a užitočnosti divergentnej verbálnej produkcie je podmienená veľkosťou referenčnej skupiny, pre ktorú spĺňa uvedené atribúty.

Divergentnú produkciu M. Zelina (2006) rozdelil takto:

Faktor slovnej fluencie – divergentná produkcia symbolických jednotiek

Faktor asociačnej fluencie – divergentná produkcia sémantických vzťahov

Faktor expresívnej (vyjadrovacej) fluencie – divergentná produkcia sémantických systémov

Faktor ideačnej fluencie – divergentná produkcia sémantických transformácií

Faktor spontánnej sémantickej flexibility – divergentná produkcia sémantických tried

Faktor sémantickej originality – divergentná produkcia sémantických transformácií.

Faktor sémantickej originality – divergentná produkcia symbolických jednotiek

Faktor sémantickej originality – divergentná produkcia symbolických tried

Faktor sémantickej originality – divergentná produkcia sémantických obsahov.

Fluencia, flexibilita a originalita sú základnými tvorivými schopnosťami. Pri riešení tvorivých úloh je potrebné dbať na podnecovanie k čo najväčšiemu množstvu najrozličnejších a čo najoriginálnejších nápadov. Ich hodnotenie by malo nastať až po fáze produkcie, podporovať treba odvahu, ochotu riskovať, neuspokojenie sa s prvým riešením, zlepšovanie, zdokonaľovanie, komplexné vnímanie vecí, vytrvalosť, zvedavosť, samostatnosť.

Podľa M. Zelinu (2006, s. 14) cvičenia tvorivého písania ovplyvňujú tieto intelektuálne procesy a vlastnosti osobnosti:

„*Vnímanie*: vnímanie všetkých stránok predmetu, presné pozorovanie, všímavosť, postreh (najmä k nevýznamným, zvláštnym detailom, náhodným javom), prístupnosť dojmom, estetická senzitivita.

Myslenie: divergentné myslenie, usudzovanie a riešenie zložitých problémov, tvorenie predpokladov, hypotéz, vhlád do situácie, kombinácia a integrácia myšlienok, horizontálne aj vertikálne myslenie, transformácia, variačné myslenie, kontrastné a dialektické myslenie, vysoké abstrakcie, orientácia na symbolické ekvivalenty, cit pre analógie, obratnosť v používaní logických a intuitívnych procesov, cvičenie asociácií.

Reč: novotvary a odchylná syntax, expresivita, premenlivá dikcia, zaujímavá intonácia, vyjadrovanie gestami a mimikou, bohatý slovník, estetickosť a elegancia vo vyjadrovaní, jazykový cit, kladenie otázok, vyjadrovanie „rozpracovaných“ myšlienok, tvorenie metafor, imaginatívne hry.

Schopnosti: vyššia inteligencia a intelektová kapacita, fluencia, flexibilita, originalita, citlivosť k problémom, nedostatkom a disharmónii, konštrukcia a formulácia problémov, reštrukturalizácia, elaborácia, metodickosť, precíznosť, estetické čítanie, schopnosť poodstupiť od faktov.

Osobnostné rysy a vlastnosti, ktorých je veľký počet z oblasti záujmov, motivácie, potrieb, prekonávania prekážok, citovej stability, etiky, sebadôvery, sebaregulácie, a i.“

Tvorivé písanie môže plniť informačnú, emocionálnu, estetickú, etickú, relaxačnú, únikovú i terapeutickú funkciu. Môže komplexne rozvíjať osobnosť tak po stránke kognitívnej, ako aj nonkognitívnej. V našom príspevku sa chceme zamerať najmä na axiologizáciu osobnosti dieťaťa mladšieho školského veku. (1)

Axiologizácia

Cieľom tvorivo-humanistickej výchovy je vychovať múdrych, tvorivých a dobrých ľudí. Preto treba rozvíjať i ich progresívnu hodnotovú orientáciu. Všetky funkcie osobnosti sa rozvíjajú činnosťami. Človek si interiorizuje hodnoty na základe intelektuálneho úsudku a emocionálneho prežívania. Interiorizované hodnoty regulujú jeho správanie. Na tvorbu hodnotového systému majú vplyv endogénne aj exogénne činitele, prírodné a sociálne prostredie. Pri formovaní pozitívnej hodnotovej orientácie žiakov mladšieho školského veku zohráva významnú úlohu učiteľ. Mal by vytvárať dostatok podnetov na hodnotenie a na interiorizovanie hodnôt. Takéto možnosti poskytuje aj práca s literárnym textom.

Ukážka využitia tvorivého písania

V ukážke sa zameriame na prácu s prísloviami a s bájkami, v ktorej bude zaradené i tvorivé písanie. Spoločným znakom prísloví a bájak je, že majú poučný zámer a symbolicky vyjadrujú poučenie, múdrosť. Prácu odporúčame pre žiakov 4. ročníka ZŠ.

Práca s prísloviami

Žiaci budú pracovať s týmto súborom prísloví:

1. Aj pod otrhaným klobúkom často múdra hlava býva.
2. Aká matka, taká Katka.

3. Aká práca, taká pláca.
4. Aké drevo, taký klin, aký otec, taký syn.
5. Ako sa do hory volá, tak sa z hory ozýva.
6. Ako si kto ustelie, tak bude spať.
7. Bez práce nie sú koláče.
8. Bez vetra sa ani lístok na strome nepohne.
9. Bližšia košeľa ako kabát.
10. Človek hlúpy neustúpi.
11. Čo Janík zameškal, Jano nedobehne.
12. Čo môžeš urobiť dnes, neodkladaj na zajtra.
13. Čo sa v mladosti naučíš, v starobe akoby si našiel.
14. Čo sa vlečie, neutečie.
15. Darovanému koňovi na zuby nepozerať.
16. Dobrá rada nad zlato.
17. Dočkaj času ako hus klasu.
18. Dvakrát meraj a raz rež.
19. Hovoriť striebro, mlčať zlato.
20. Iný kraj, iný mrav.
21. Koľko jazykov vieš, toľkokrát si človekom.
22. Komu sa nelení, tomu sa zelení.
23. Koniec dobrý, všetko dobré.
24. Kto druhému jamu kope, sám do nej spadne.
25. Kto mlčí, ten svedčí.
26. Kto neskoro chodí, sám sebe škodí.
27. Kto sa bojí, nech nejde do lesa.
28. Láska hory prenáša.
29. Lepší vrabec v hrsti, ako holub na streche.
30. Mýliť sa je ľudské.
31. Nechváľ deň pred večerom.
32. Práca chvatná, málo platná.
33. Ráno je múdrejšie večera.
34. S poctivosťou najďalej zájdeš.
35. Sýty hladnému neverí.
36. Škoda krásy, keď rozumu nieta.
37. Tak dlho sa chodí s krčahom po vodu, až sa ucho odtrhne.
38. Tichá voda brehy myje.
39. Učený nikto z neba nepadol.
40. Všetko má svoj čas.(2)

- Povedzte, čo sú to príslovia?

• Každá skupina si vyžrebuje jedno príslovie. Vysvetlite význam príslovia. Povedzte, v akej situácii by ste ho mohli použiť.

- Každá skupina si vyberie jedno príslovie. Pokúste sa znázorniť príslovie obrázkom.

Práca s Ezopskými bájkami

- Povedzte, čo je to bájka?
- V čom sa zhoduje s prísloviami?
- Prečítajte bajku Lev, vlk a líška. Dokončite príslovie, ktoré by vystihovalo poučenie

z tejto bajky: Kto ...

LEV, VLK A LÍŠKA

Lev ostarel a ležal chorý v jaskyni. Všetky zvieratá prišli navštíviť svojho kráľa okrem líšky. Vlk využil príhodnú chvíľu a začal pred levom ohovárať líšku, že ho nemá za nič. Dôkazom je aj to, že ho ani raz neprišla navštíviť, hoci je kráľom všetkých zvierat. Vtom

však prišla líška a začula posledné vlkove slová. Lev hrozne zareval na líšku. No líška si vyžiadala chvíľu času, aby mu mohla všetko vysvetliť, a vravela: „Kto z tu prítomných zvierat ti tak pomohol v tvojej chorobe ako ja? Kto z nich sa toľko nabehal po celom svete, od lekára k lekárovi, navypytoval sa, aby ti nakoniec zohnal liek, ak nie ja?“ Lev sa hneď spytoval, o aký liek ide. „Živého vlka oderieš,“ odvetí líška, „a oblečieš sa do jeho kože, kým ešte bude teplá.“ Keď už vlk ležal nehybne na zemi, líška sa zasmiala a vraví: „Tak je to, kamarát, pánov treba navádzať nie na zlé, ale na dobré.“ (3)

- Prečítajte bajku Pútnici a medveď. Je medzi uvedenými prísloviami také, ktoré by ste mohli použiť ako poučenie z tejto bajky?

- Poznáte príslovie, kté by ste mohli uviesť ako poučenie z tejto bajky? Napíšte ho.

PÚTNICI A MEDVEĎ

Dvaja priatelia kráčali vedno cestou. Odrazu sa pred nimi zjavil medveď. Jeden z nich sa rýchlo vyšplhal na strom a tam sa skryl. Druhý, vidiac sa už v pazúroch medveďa, hodil sa na zem a robil sa, že je mŕtvy. Zadržal dych, keď medveď k nemu priložil papuľu a celého ho oňuchával. Vraví sa totiž, že zviera sa mŕtvolu nedotkne. Keď medveď odišiel, pútnik, ktorý bol na strome, zoskočil a spytoval sa priateľa, čo mu medveď zamrmľal do ucha. Kamarát mu povedal: „Aby som si v budúcnosti nebral za spoločníkov takých priateľov, ktorí ma opustia v nebezpečenstve.“ (3)

- Vyberte si jedno príslovie. Vymyslíte bajku, v ktorej ho použijete.

Záver

Práca s prísloviami a s bajkami podnecovala žiakov mladšieho školského veku k pozitívnym hodnotám. Mala vplyv na rozvoj slovnej zásoby. Žiaci sa učili transformovať myšlienky do symbolickej formy, teda kódovať. Učili sa aj dekódovať, teda vysvetľovať význam symbolov. Učili sa produkovať súvislý text podľa daných kritérií. Rozvíjasla sa komunikačná kompetencia žiakov. Žiaci riešili úlohy v skupinách i samostatne. Tvorivé písanie prispelo k osvojeniu si učiva o prísloviach a o bajkách. Vplývalo na rozvoj osobnosti, a to tak po kognitívnej, ako aj po nonkognitívnej stránke.

Poznámky

- (1) ZELINA, M. 2006. Tvorivé písanie. In: *Zborník zo sympózia tvorivého písania*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum Bratislavského kraja v Bratislave, 2006.s. 14. ISBN 80-7164-409-9
- (2) Príslovia. Čitateľa. [online]. Dostupné na <http://slovak.eu/sk/library/proverbs> [cit. 25. 4.2013]
- (3) Ezopské bajky. . [online]. Dostupné na <http://sk.scribd.com/doc/40505198/Ezopske-bajky> [cit. 25. 4.2013]

Literatura

ZELINA, M. 1999. *Rozvíjanie tvorivosti žiakov v slovenskom jazyku*. Banská Bystrica: MC, 1999. ISBN 80-8041-257-X.

Meno, adresa pracoviska

PaedDr. Brigita Lehoťanová, PhD.
Univerzita Komenského
Pedagogická fakulta
Katedra preprimárnej primárnej edukácie
Račianska 59
813 34 Bratislava
Slovenská republika